

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

BS/22/2009

POLACY WYBIERAJĄ POLITYKA I PREMIERA DWUDZIESTOLECIA

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2009

PRZEDRUK I ROZPOWSZECZNIANIE MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

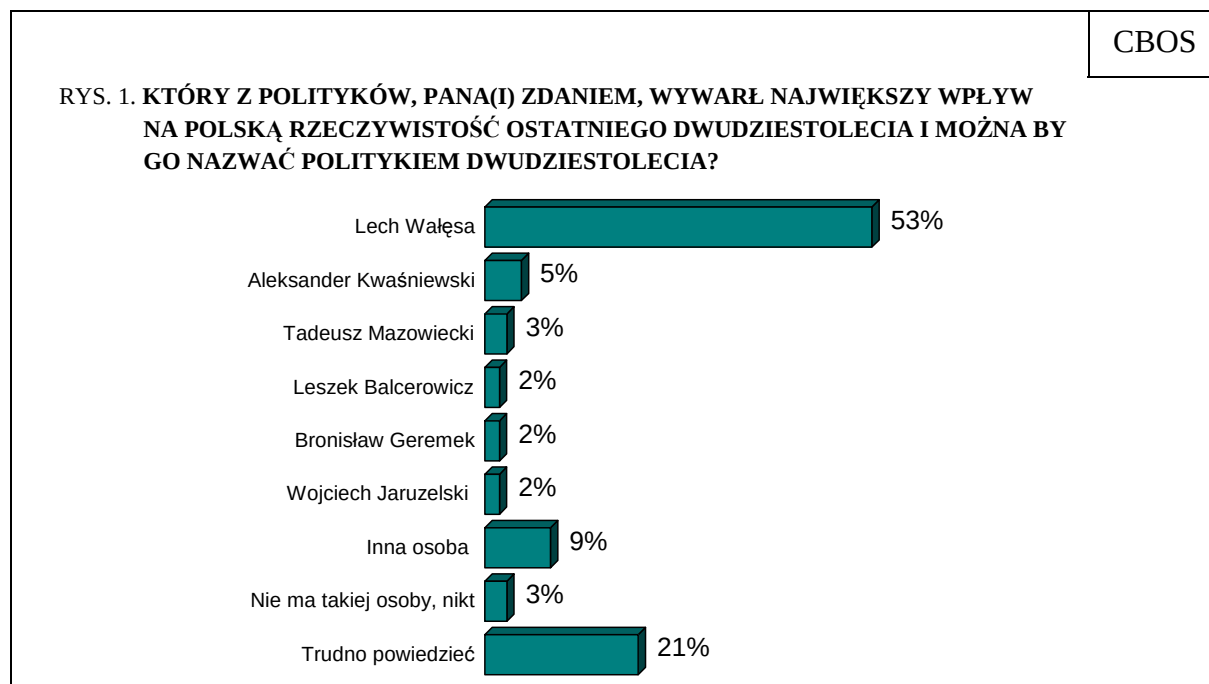
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
3 października 2008 roku

Dwie dekady, które upłynęły od rozpoczęcia obrad Okrągłego Stołu, to okres burzliwych przemian gospodarczych i społecznych w Polsce. Wiele się w tym czasie zdarzyło. Polska stała się wolna i znalazła się w zupełnie innym układzie geopolitycznym. Poszerzyła się wolność osobista i polityczna obywateli. Polacy zaczęli żyć w systemie demokratycznym, a polska polityka przeszła w tym czasie wiele zwrotów i dramatycznych wydarzeń. W naszym ostatnim sondażu¹ prosiliśmy Polaków, by wskazali polityka, który ich zdaniem wywarł największy wpływ na polską rzeczywistość ostatnich dwudziestu lat. Badani odpowiadali na pytanie otwarte, czyli takie, w którym ich możliwości wypowiedzi nie są ograniczone, mogą więc spontanicznie mówić to, co im przychodzi na myśl. Interesowało nas także, który z rządów i premierów minionego dwudziestolecia jest najlepiej oceniany przez ankietowanych.

Dla Polaków symbolem ostatnich dwudziestu lat i w zasadzie jedynym liczącym się pretendentem do miana polityka dwudziestolecia jest Lech Wałęsa. Ponad połowa ankietowanych (53%) odpowiadając na pytanie: który z polityków wywarł największy wpływ na polską rzeczywistość w tym okresie, wymienia pierwszego przewodniczącego „Solidarności” i pierwszego prezydenta wybranego w wolnych wyborach. Pozostałe propozycje ankietowanych co do osobistości życia publicznego i politycznego, które w ich opinii najbardziej zasługują na ten tytuł, okazują się bardzo rozproszone. Aleksandra Kwaśniewskiego, będącego na drugiej pozycji w tym rankingu, wymienia co dwudziesty badany (5%). Kolejne miejsca, z niewielkimi odsetkami wskazań, zajmują: pierwszy premier III RP Tadeusz Mazowiecki (3%), główny autor reformy gospodarczej, a także wicepremier i minister finansów w trzech rządach – Leszek Balcerowicz, tragicznie zmarły w zeszłym roku minister spraw zagranicznych w gabinecie Jerzego Buzka Bronisław Geremek oraz generał Wojciech Jaruzelski (po 2% wskazań). Wśród polityków wymienianych przez respondentów jest też papież Jan Paweł II (1,5%). W grupie przedstawicieli sceny politycznej, mających zdaniem Polaków znaczący wpływ na losy naszego kraju w ciągu ostatnich

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (224) zrealizowano w dniach 9–15 stycznia 2009 roku na liczącej 1089 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności Polski.

dwudziestu lat, znajdują się ponadto (według wielkości odsetka wskazań): Władysław Bartoszewski, Jacek Kuroń, Donald Tusk, Lech Kaczyński, Jan Olszewski, Kazimierz Marcinkiewicz, Zbigniew Ziobro, Andrzej Lepper, Włodzimierz Cimoszewicz, Roman Giertych oraz – wymieniani już przez pojedyncze osoby – Jerzy Buzek, Jan Nowak Jeziorański, Jarosław Kaczyński, Waldemar Pawlak, Mieczysław Rakowski, Jan Rokita, Radosław Sikorski i Jerzy Szmajdziński.

W zestawieniu uwzględniono nazwiska polityków, których wymieniło nie mniej niż 2% badanych

Docenianie przez Polaków własnych bohaterów nie jest naszą narodową specjalnością. Zapewne dlatego prośba o wskazanie polityka, który odegrał najważniejszą rolę w ostatnim dwudziestoleciu, nastęrczyła ankietowanym sporo trudności. Co piąty respondent (21%) nie potrafił wskazać takiej osoby.

Do ciekawych wniosków prowadzi porównanie aktualnych odpowiedzi badanych z tymi, które uzyskaliśmy dziesięć lat temu na podobne pytanie, podsumowujące pierwszą dekadę przemian ustrojowych. Przede wszystkim trzeba zauważyć, że przed dziesięcioma laty 12% ankietowanych stwierdziło, że żaden przedstawiciel życia politycznego nie zasłużył na miano polityka dekady. Obecnie z takich samych powodów tylko 3% respondentów nie przyznaje tytułu polityka dwudziestolecia. W 1999 roku Polacy również najczęściej wskazywali Lecha Wałęsę jako osobistość, której aktywność polityczna najsilniej zaważyła na rzeczywistości. Jednak wówczas wybór ten nie był tak jednoznaczny jak obecnie – zaszczytne

miejsce w historii przypisywała Lechowi Wałęsie tylko jedna trzecia ankietowanych. W 1999 roku dużą szansę na znaczące miejsce w świadomości historycznej Polaków miał jeszcze Aleksander Kwaśniewski, wymieniany przez 14% badanych. Przypomnijmy, że wówczas Aleksander Kwaśniewski przy bardzo dużej aprobach społecznej piastował urząd prezydenta i – jak wskazywały sondaże – cieszył się ogromnym zaufaniem społecznym i popularnością. Dziesięć lat temu Polacy bardziej niż dziś pamiętali także o roli, jaką odegrał w pierwszym okresie transformacji Leszek Balcerowicz. Jako polityka dekady wymieniało go wówczas 7% ankietowanych.

Tabela 1

Wymieniani politycy	Polityk dekady (VI '99)	Polityk dwudziestolecia (I '09)
	w procentach	
Lech Wałęsa	34	53
Aleksander Kwaśniewski	14	5
Tadeusz Mazowiecki	3	3
Leszek Balcerowicz	7	2
Jacek Kuroń	3	(0,7)
Bronisław Geremek	(0,8)	2
Inny polityk	8	9
Nie ma takiej osoby, nikt	12	3
Trudno powiedzieć	18	21

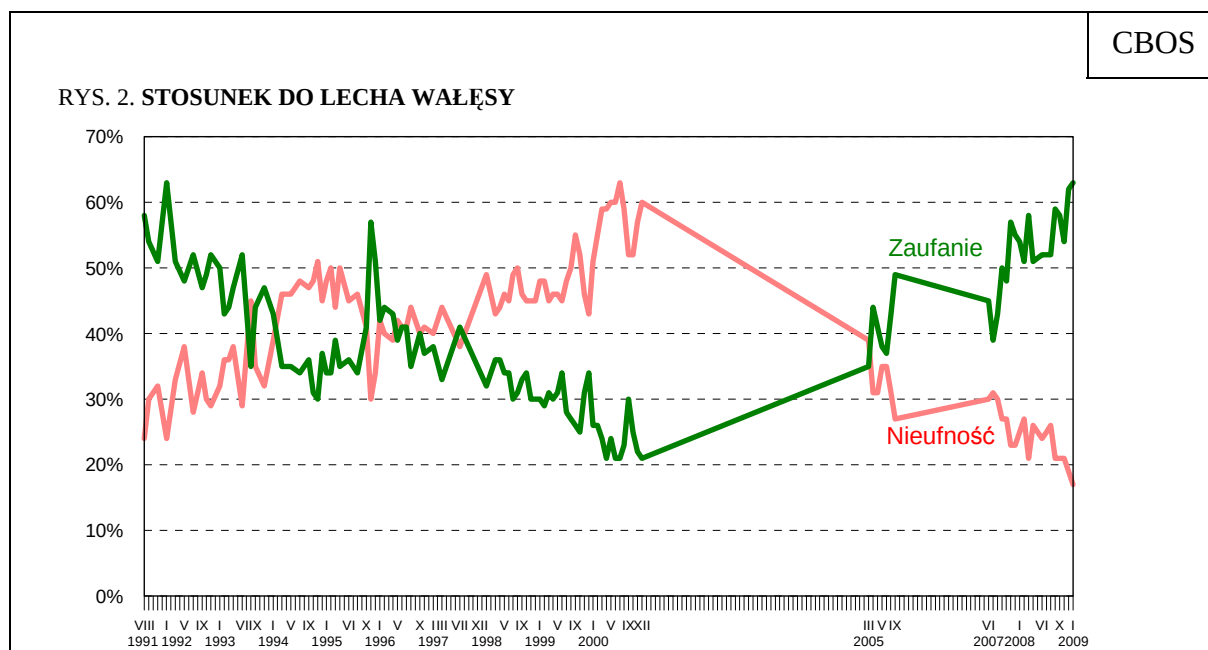
Inne proporcje głosów niż dziesięć lat temu w rankingu najbardziej wpływowych polityków wydają się przede wszystkim skutkiem zmiany wizerunku samego Lecha Wałęsy, a nie tylko konsekwencją zmian popularności pozostałych aktorów życia politycznego.

Dziesięć lat temu Lech Wałęsa, inaczej niż obecnie, był dla Polaków nie tylko ważną postacią historyczną, ale przede wszystkim wciąż aktywnym politykiem, którego odbiór społeczny nie był dla niego korzystny. Okres prezydentury zarówno z powodów politycznych, jak i wizerunkowych, stylu bycia i myślenia o polityce, przysporzył mu bardzo wielu przeciwników. Po przegranych wyborach w 1995 roku kolejne podejmowane przez niego próby aktywnego uczestnictwa w życiu politycznym sukcesywnie pogarszały jego wizerunek. W 1999 roku w jego ocenach zdecydowanie dominował krytycyzm i nastawienie to z pewnością nie sprzyjało docenianiu jego wcześniejszych zasług.

Obecnie społeczny wizerunek Lecha Wałęsy jest odmienny od tego z końca lat dziewięćdziesiątych. Comiesięczne badania rejestrujące na bieżąco stosunek do polityków wskazują, że Lech Wałęsa zalicza się do najlepiej postrzeganych osobistości sceny

politycznej. Tę poprawę wizerunku, jak się wydaje, należy przede wszystkim przypisać wycofaniu się byłego prezydenta z bieżącej polityki. Być może także paradoksalnie popularności Lecha Wałęsy przysłużył się fakt, że mniej więcej od czasu kampanii wyborczych w 2005 roku stał się on przedmiotem gry politycznej. Niektóre środowiska w ramach nowej polityki historycznej starały się zniszczyć jego legendę i zdezwauować jego osobę. Podawano w wątpliwość wcześniejsze zasługi tego polityka, stawiając je na szali obok zarzutów o agenturalną przeszłość. Ponieważ społeczna sympatia zwykle częściej towarzyszy osobom atakowanym niż atakującym, już sam ten fakt mógł mu przysporzyć nowych zwolenników. Nie mówiąc już o rosnącej z czasem grupie przeciwników używania historii jako oręża w walce politycznej.

W okresie poprzedzającym omawiany sondaż możemy mówić, jak się wydaje, o prawdziwym renesansie popularności Lecha Wałęsy. Niewątpliwie dodatkowe przewartościowanie opinii i zmiana w sposobie patrzenia na tego polityka nastąpiły w związku z obchodami 25-lecia przyznania mu Pokojowej Nagrody Nobla. W czasie uroczystości z tej okazji, uświetnionych wizytami wielu wybitnych przywódców, jak Dalajlama czy prezydent Francji Nicolas Sarkozy, Polacy ujrzeni, że dla świata Lech Wałęsa jest ciągle symbolem przemian ustrojowych i sukcesów politycznych naszego kraju. I być może zdali sobie sprawę, że nie mamy wielu postaci równie znaczących i rozpoznawalnych na świecie. Od tego momentu Lech Wałęsa w naszym rankingu zaufania społecznego osiąga rekordowo wysokie notowania.

Lech Wałęsa jest głównym pretendencem do tytułu polityka dwudziestolecia we wszystkich grupach, wyróżnionych ze względu na cechy społeczno-demograficzne, przynależność zawodową, a także poglądy polityczne i aktualne preferencje partyjne – zdecydowanie dystansuje pozostałych przedstawicieli sceny politycznej, jacy pojawili się w spontanicznych wypowiedziach respondentów (zob. tabele aneksowe). Docenianiu jego roli w najnowszej historii wyraźnie sprzyjają: wyższe wykształcenie i, co się z tym wiąże, wyższy status materialny i zawodowy. Odsetek badanych widzących w nim postać najbardziej znaczącą dla dwudziestolecia przemian rośnie także wraz z wielkością zamieszkiwanej miejscowości. Stosunkowo najrzadziej wymieniają go w tym kontekście mieszkańcy wsi, najczęściej zaś – mieszkańcy największych aglomeracji. Różnice te w znacznej mierze mogą wynikać jednak z różnic w poziomie orientacji badanych w kwestiach polityki i, co za tym idzie, poczucia własnych kompetencji do dokonywania tego rodzaju porównań. Rzadszemu wskazywaniu Lecha Wałęsy jako polityka dwudziestolecia we wszystkich tych grupach towarzyszy bowiem wyższy odsetek odpowiedzi „trudno powiedzieć”. Opinie respondentów, co zrozumiałe, są dość wyraźnie zróżnicowane ze względu na wiek. Zasługi Lecha Wałęsy najczęściej doceniają osoby między 25 a 54 rokiem życia (około 60%), rzadziej badani najmłodsi (18–24 lata), a więc ci, którzy albo urodzili się w wolnej Polsce, albo byli zbyt mali, by cokolwiek pamiętać z czasów PRL (55%), najrzadziej natomiast respondenci starsi – powyżej 55 roku życia, którzy w dwudziestolecie przemian wchodzili jako co najmniej 35-latkowie – osoby posiadające pewien dorobek życiowy (wskazania poniżej 50%).

W przypadku pozostałych kandydatów do tytułu polityka dwudziestolecia preferencje ankietowanych są słabo zróżnicowane zarówno ze względu na wiek, jak i pozostałe cechy społeczno-demograficzne. Znikome odsetki badanych wymieniających poszczególnych polityków dodatkowo jeszcze ograniczają w tym wypadku możliwości dokonywania miarodajnych porównań.

Orientacja polityczna w minimalnym stopniu wpływa na zróżnicowanie opinii respondentów, jeśli chodzi o wybór najbardziej znaczącego polityka ostatnich dwudziestu lat. Dla osób o poglądach lewicowych, prawicowych czy centrowych niemal w takim samym stopniu jest nim Lech Wałęsa (54% wskazań wśród osób deklarujących sympatie lewicowe i centrowe oraz 59% – wśród zwolenników prawicy). Jednocześnie jednak ankietowani o orientacji lewicowej częściej niż inni typują do tej roli Aleksandra Kwaśniewskiego (11%), a także Wojciecha Jaruzelskiego (5%).

Wśród elektoratów partyjnych zasługi Lecha Wałęsy najczęściej doceniają zdeklarowani wyborcy PO oraz – choć wyraźnie już rzadziej – sympatycy SLD. Badani zamierzający głosować na PSL i PiS relatywnie najrzadziej uznają w nim polityka, który odegrał szczególną rolę w życiu kraju. Niemniej jednak w każdym z tych elektoratów prawie połowa wymienia go jako osobę, która wywarła największy wpływ na rzeczywistość ostatniego dwudziestolecia. Najbardziej podzieleni w swoich opiniach są sympatycy SLD, dla których obok Lecha Wałęsy znacznie częściej niż przeciętnie bohaterami dwudziestolecia przemian są Aleksander Kwaśniewski oraz Wojciech Jaruzelski. Wybór polityka ostatnich dwóch dekad przysporzył natomiast najwięcej trudności zwolennikom PSL i PiS. Preferencje tych ostatnich okazały się też najbardziej zróżnicowane. Co siódmy wyborca PiS i co ósmy sympatyk PSL wyznacza pierwszoplanową rolę w historii ostatnich dwudziestu lat któremuś z polityków spoza listy najczęściej wymienianych nazwisk.

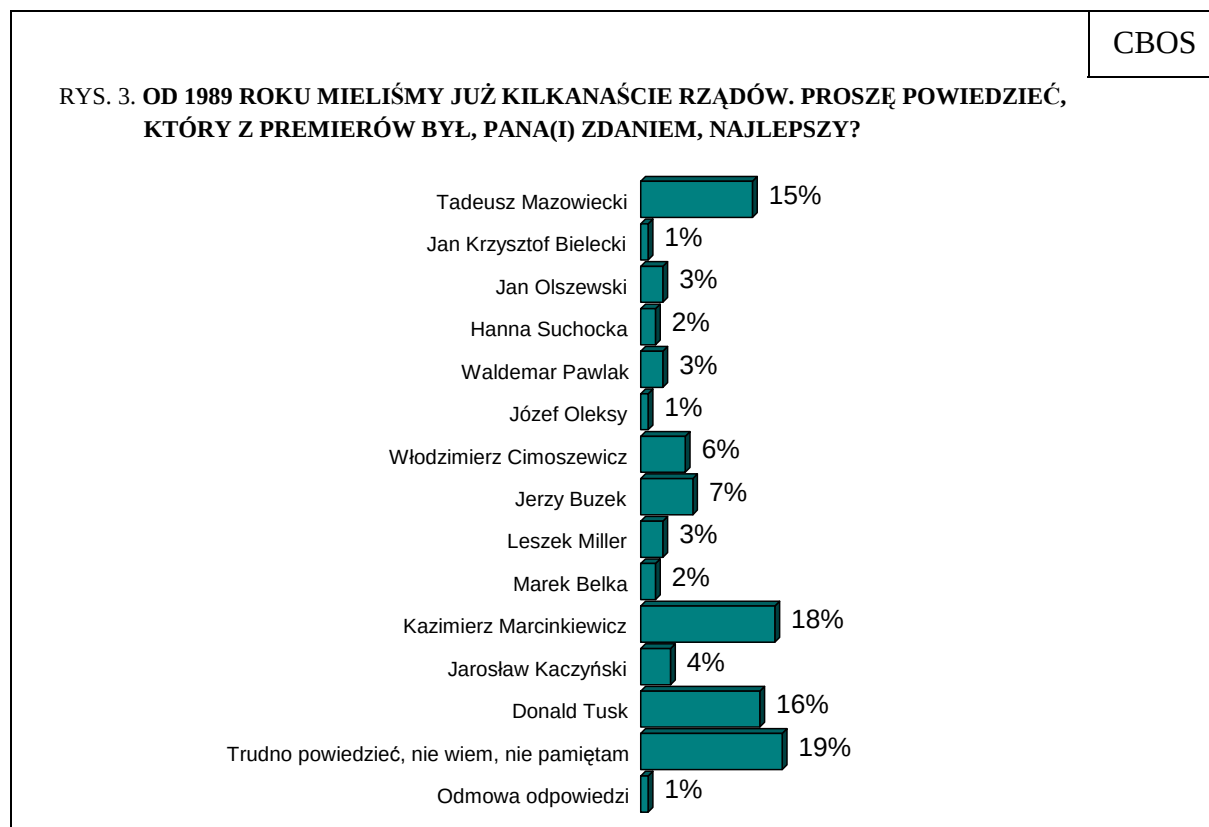
Tabela 2

Tabela 2

Który z polityków, Pana(i) zdaniem, wywarł największy wpływ na polską rzeczywistość ostatniego dwudziestolecia i można by go nazwać politykiem dwudziestolecia?	Potencjalne elektoraty partii politycznych				Niezdedy-dowani	Niegło-sujący
	PO	PiS	PSL	SLD		
	w procentach					
Lech Wałęsa	69	46	47	53	46	49
Aleksander Kwaśniewski	3	2	8	10	4	7
Tadeusz Mazowiecki	3	6	0	6	3	3
Leszek Balcerowicz	5	2	2	3	1	1
Bronisław Geremek	2	0	0	2	1	2
Wojciech Jaruzelski	0	2	0	13	1	1
Inny polityk	7	15	13	6	7	7
Nie ma takiej osoby, nikt	1	3	0	0	2	5
Trudno powiedzieć	10	24	30	7	35	25
Ogółem	100	100	100	100	100	100

A jak wygląda porównanie rządów i premierów ostatniego dwudziestolecia? Mistrzem politycznego marketingu okazuje się tu Kazimierz Marcinkiewicz, który – kiedy rządził – najsukuteczniej potrafił przekonać Polaków o tym, jak dobrym jest premierem. Niemal co piąty ankietowany (18%) jego właśnie wskazuje jako najlepszego szefa rządu ostatnich dwóch dekad. Niewiele mniej osób (16%) uważa za najlepszego prezesa Rady Ministrów sprawującego obecnie tę funkcję Donalda Tuska. Zbliżony odsetek respondentów (15%) twierdzi, że najlepszym premierem był pierwszy szef rządu III RP Tadeusz Mazowiecki, za czasów którego wprowadzono najważniejsze reformy rynkowe w naszym kraju. Relatywnie

niezłe wspomnienia jako premierzy pozostawili po sobie także Jerzy Buzek, wskazany przez 7% ankietowanych, oraz Włodzimierz Cimoszewicz, który uzyskał 6% wskazań. Pozostali premierzy są postrzegani dość podobnie. Najmniej cenione są dokonania – jako szefa rządu – Jana Krzysztofa Bieleckiego i Józefa Oleksego (po 1% wskazań), a także Hanny Suchockiej i Marka Belki (każde z nich zostało wymienione przez 2% badanych).

Odpowiedzi zwolenników poszczególnych partii, a także osób niezdecydowanych oraz biernych politycznie wskazują na dość charakterystyczne zróżnicowania ocen. Kazimierz Marcinkiewicz jako dobry szef rządu utrwalił się w podobnym stopniu w świadomości wszystkich Polaków, zarówno tych zainteresowanych życiem politycznym i biorących udział w wyborach, jak i tych, którzy nie interesują się tą dziedziną i nie chodzą do urn. Mimo iż Kazimierza Marcinkiewicza najlepiej postrzega elektorat partii, która go desygnowała na to stanowisko, czyli PiS (27%), tylko nieco rzadziej jest on wskazywany jako premier dwudziestolecia przez zwolenników PSL, wyborców niezdecydowanych (po 21%), a także – co ciekawe – osoby bierne politycznie (18%). Jedynie wyborcy SLD wyraźnie rzadziej wskazują nazwisko tego polityka (9%). Również uniwersalny, choć nie w takim stopniu jak w poprzednim przypadku, okazuje się charakter poparcia dla premiera Tadeusza Mazowieckiego. Najbardziej doceniają jego pracę i rządy wyborcy SLD (20%) oraz

zwolennicy PO i osoby niegłosujące (po 16%), relatywnie gorzej okres pełnienia przez niego funkcji szefa rządu wypada w ocenie zwolenników PSL (8%) i PiS (10%). Poparcie dla pozostałych premierów ma wyraźnie polityczny charakter. Donald Tusk jest wymieniany jako premier dwudziestolecia zdecydowanie najczęściej przez zadeklarowanych wyborców PO (31%) i PSL (23%). Cieszy się także względnie dużym poparciem w gronie tzw. milczącej większości, czyli osób nieuczestniczących w wyborach (11%). Najrzadziej wskazują go wyborcy PiS (6%). Wśród premierów wywodzących się z PiS Jarosław Kaczyński jest oceniany zdecydowanie gorzej niż Kazimierz Marcinkiewicz, a poparcie dla niego ma wyraźnie partyjny charakter. Wyłącznie sympatycy PiS wskazują nazwisko prezesa tej partii jako najlepszego premiera dwudziestolecia (25%). Zwolennicy pozostałych ugrupowań, a także badani nieuczestniczący w wyborach tylko sporadycznie wymieniają Jarosława Kaczyńskiego lub pomijają jego osobę. Dla sympatyków SLD najlepszym premierem był Włodzimierz Cimoszewicz (24%), polityk bardzo rzadko pojawiający się we wskazaniach pozostałych respondentów. Zwolennicy SLD poza omawianym już Tadeuszem Mazowieckim wśród najlepiej ocenianych premierów częściej niż pozostali wymieniają także nazwisko Marka Belki (15%). Zadeklarowani sympatycy PSL poza Donaldem Tuskiem i Kazimierzem Marcinkiewiczem do najlepszych szefów rządów relatywnie częściej niż inni zaliczają Waldemara Pawlaka (15%). Jerzy Buzek jako premier jest najlepiej wspominany przez zwolenników PO (13%), a także – rzadziej – przez wyborców SLD (9%).

Tabela 3

Tabela 5

Od 1989 roku mieliśmy już kilkanaście rządów. Proszę powiedzieć, który z premierów był, Pana(i) zdaniem, najlepszy?	Elektoraty partii politycznych				Niezdedy-dowani	Niegło-sujący	Ogółem
	PO	PSL	PiS	SLD			
	w procentach						
Tadeusz Mazowiecki	16	8	10	20	14	16	15
Jan Krzysztof Bielecki	2	0	0	0	1	0	1
Jan Olszewski	0	9	9	0	4	3	3
Hanna Suchocka	2	0	1	0	2	2	2
Waldemar Pawlak	1	15	2	0	3	4	3
Józef Oleksy	0	0	0	0	1	2	1
Włodzimierz Cimoszewicz	5	2	2	24	5	6	6
Jerzy Buzek	13	0	8	9	3	4	7
Leszek Miller	2	0	2	8	3	4	3
Marek Belka	2	6	0	15	2	1	2
Kazimierz Marcinkiewicz	17	21	27	9	21	18	18
Jarosław Kaczyński	0	5	25	0	5	3	4
Donald Tusk	31	23	6	9	9	11	16
Trudno powiedzieć, nie wiem, nie pamiętam	9	11	8	5	27	26	19

Według oceny ankietowanych, w chwili obecnej politykiem zasługującym na miano polityka dwudziestolecia jest przede wszystkim Lech Wałęsa. Można powiedzieć, że były prezydent ponownie stał się dla Polaków symbolem najnowszej historii Polski i to symbolem wyraźniejszym niż np. dziesięć lat temu. Lech Wałęsa dziś raczej mąż stanu niż wojujący polityk, niejako wbrew rozmaitym oskarżeniom kierowanym pod jego adresem umocnił swój pozytywny wizerunek. Zapewne międzynarodowy aspekt obchodów rocznicy przyznania mu Pokojowej Nagrody Nobla wydatnie pomógł Polakom docenić znaczenie pierwszego przewodniczącego „Solidarności” jako postaci symbolicznej. Tak wyraźny tryumf Wałęsy w walce o świadomość historyczną Polaków jest być może także skutkiem słabości konkurencji. Wydaje się, że swojej szansy na znaczące miejsce w najnowszej historii nie wykorzystał Aleksander Kwaśniewski, tylko sporadycznie i w zasadzie przez zwolenników jednej tradycji politycznej (SLD i PSL) wskazywany jako zasługujący na miano polityka dwudziestolecia. Z pola widzenia mediów zniknął także Leszek Balcerowicz, co wyraźnie osłabiło jego miejsce w pamięci Polaków.

Według oceny ankietowanych, najlepszymi premierami w ciągu ostatnich dwóch dekad byli: Kazimierz Marcinkiewicz, Donald Tusk i Tadeusz Mazowiecki. Uniwersalność pozytywnej oceny Kazimierza Marcinkiewicza może wskazywać na to, że dzięki skutecznym zabiegom marketingowym i medialności tego premiera stał się on bardziej mieszkańcem masowej wyobraźni i „celebrytą”, niż „politycznym” politykiem. Kazimierz Marcinkiewicz i – w mniejszym stopniu – Tadeusz Mazowiecki są doceniani niemal przez wszystkich Polaków. Z kolei Donald Tusk zbiera dobre oceny zwolenników obu partii tworzących koalicję rządową, a przez sympatyków opozycji jest traktowany z większym dystansem.

Opracowała

Agnieszka CYBULSKA

A N E K S

Tabela 1

		Który z polityków, Pana(i) zdaniem, wywarł największy wpływ na polską rzeczywistość ostatniego dwudziestolecia i można by go nazwać politykiem dwudziestolecia?									Liczba osób
		Leszek Balcerowicz	Bronisław Geremek	Wojciech Jaruzelski	Aleksander Kwaśniewski	Tadeusz Mazowiecki	Lech Wałęsa	Inny polityk	Żaden, nie ma takiej osoby	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		2	2	2	5	3	53	9	3	21	1089
Płeć	Mężczyźni	2	2	2	6	4	56	9	3	16	512
	Kobiety	2	1	2	5	3	51	8	2	26	577
Wiek	18-24 lata	1	1		5	1	55	6	2	31	160
	25-34	2	1	1	7		60	7	3	19	201
	35-44	3	0	1	6	4	58	9	2	18	185
	45-54	0	2	1	4	4	61	7	2	18	158
	55-64	3	3	4	3	5	49	11	4	18	196
	65 lat i więcej	2	2	4	7	5	38	13	4	25	189
Miejsce zamieszkania	Wieś	0	0	1	7	3	48	9	4	27	415
	Miasto do 20 tys.	1	2	2	5	6	50	9	3	23	147
	20-100 tys.	2	3	3	4	4	55	10	2	17	209
	101-500 tys.	4	1	1	6	3	56	7	3	19	173
	501 tys. i więcej mieszk.	5	3	1	3	1	66	9	1	12	146
Wykształcenie	Podstawowe	1	1	2	5	3	44	8	4	32	293
	Zasadnicze zawodowe	0	2	1	7	4	51	10	3	21	274
	Średnie	2	2	1	4	3	59	9	2	17	369
	Wyższe	8	1	2	5	3	59	8	2	13	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	7	2		4	1	65	7	1	12	80
	Średni personel, technicy			3		5	68	8	10	5	31
	Pracownicy adm.-biurowi	4			8	2	64	6	3	14	87
	Pracownicy usług	2	8	2	8	3	58	8	2	10	52
	Robotnicy wykwalifikowani	0	0	1	6	2	59	9	2	20	152
	Robotnicy niewykwalifik.				6		54	11	4	26	62
	Rolnicy			2	7		47	10		34	58
	Pracujący na własny rach.	5	7		3	4	53	13		15	33
Bierni zawodowo	Renciści	4	2		4	6	45	8	6	26	76
	Emeryci	1	2	5	5	6	44	12	2	22	225
	Uczniowie i studenci	2	1		4	1	56	6	1	29	109
	Bezrobotni	1	1		9	5	48	4	5	27	65
	Gospodynie domowe i inni	3		2	5	3	44	13	7	23	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	1	1	1	5	2	62	7	4	17	143
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	2	1		5	2	66	8	3	13	88
	sekt. prywat. poza rolnict.	4	3	0	6	3	59	9	1	16	224
	prywatnym gosp. rolnym			3	13	1	41	9		34	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	1	0	2	5	3	48	10	3	27	257
	501-750	1	2	1	5	3	55	8	3	21	192
	751-1000	1	1	1	9	3	52	8	1	24	195
	1001-1500	2	3	3	3	5	56	10	3	15	183
	Powyżej 1500 zł	5	2	1	5	2	60	8	3	13	119
Ocena własnych war. mater.	Złe	0	1	1	6	5	48	12	3	23	234
	Średnie	1	1	3	5	2	49	8	3	27	413
	Dobre	3	2	1	6	3	59	8	3	15	442
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4	1		8	8	45	12	2	19	54
	Raz w tygodniu	1	1	2	5	4	54	8	3	23	544
	1-2 razy w miesiącu	1		2	4	2	58	11	3	20	179
	Kilka razy w roku	1	3	1	6	2	53	8	4	21	202
	W ogóle nie uczestniczy	7	3	2	8	3	45	9	3	19	109
Poglądy polityczne	Lewica	2	3	5	11	4	54	7	2	10	160
	Centrum	3	2	1	5	3	54	8	1	23	356
	Prawica	2	1	0	4	4	59	12	3	15	370
	Trudno powiedzieć		0	2	5	2	39	7	6	39	203

Tabela 2

		Od 1989 roku mieliśmy już kilkanaście rządów. Proszę powiedzieć, który z premierów był, Pana(i) zdaniem, najlepszy?						
		Tadeusz Mazowiecki	Jan Krzysztof Bielecki	Jan Olszewski	Hanna Suchocka	Waldemar Pawlak	Józef Oleksy	Włodzimierz Cimoszewicz
		%	%	%	%	%	%	%
Ogółem		15	1	3	2	3	1	6
Płeć	Mężczyźni	15	1	3	1	3	1	6
	Kobiety	16	1	3	2	3	1	5
Wiek	18-24 lata	4		1	1	2	3	2
	25-34	8	1	2	2	2	3	2
	35-44	23	1	2	3	6	1	5
	45-54	22	2	4	3	4		6
	55-64	19	1	5	1	2	1	9
	65 lat i więcej	14	0	4	0	2	1	10
Miejsce zamieszkania	Wieś	14	1	4	1	5	2	5
	Miasto do 20 tys.	18	2	1	2	2		7
	20-100 tys.	14	1	2	2	2	1	6
	101-500 tys.	14	1	2	2	1	1	4
	501 tys. i więcej mieszk.	19	2	5	2	1	1	8
Wykształcenie	Podstawowe	11	1	3	1	4	2	5
	Zasadnicze zawodowe	18	1	4	2	6	2	4
	Średnie	15	1	3	2	1	1	7
	Wyższe	19	3	3	3	1	1	6
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	21	2	4	5		2	5
	Średni personel, technicy	21	3	4			3	16
	Pracownicy adm.-biurowi	8	5	4	1		1	7
	Pracownicy usług	18		2		3	2	6
	Robotnicy wykwalifikowani	21	1	2	2	4	2	4
	Robotnicy niewykwalifik.	9	2	1	1	6		3
	Rolnicy	17		2		9		1
	Pracujący na własny rach.	15		3	6	7		3
Bierni zawodowo	Renciści	13	1	8	2	3		3
	Emeryci	19	1	4	0	1	1	9
	Uczniowie i studenci	6			1	2	3	
	Bezrobotni	9		3	1	4	3	7
	Gospodynie domowe i inni	14	2	4	6	5		9
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	19	2	3	1	2	1	8
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	14	2	4	2	2		6
	sekt. prywat. poza rolnict.	17	2	1	3	3	3	4
	prywatnym gosp. rolnym	17		4		6	3	1
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	17	1	4	2	6	1	2
	501-750	13	0	3	2	3	1	7
	751-1000	14		2	2	3		6
	1001-1500	15	2	3	1	1	2	9
	Powyżej 1500 zł	16	2	4	2	1	1	8
Ocena własnych war. mater.	Złe	15	0	4	1	5	0	6
	Średnie	15	1	3	1	4	2	6
	Dobre	15	2	2	2	1	1	5
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	12	2	6	2	6		5
	Raz w tygodniu	17	1	3	1	3	1	4
	1-2 razy w miesiącu	16	1	4	1	4	1	6
	Kilka razy w roku	11	1	3	2	2	2	9
	W ogóle nie uczestniczy	12	1	2	4	2	1	9
Poglądy polityczne	Lewica	19	1	1	2	1	2	19
	Centrum	18	1	2	2	6	1	6
	Prawica	13	1	6	1	2	1	2
	Trudno powiedzieć	12	0	1	2	2	2	2

Tabela 2 (cd.)

		Od 1989 roku mieliśmy już kilkanaście rządów. Proszę powiedzieć, który z premierów był, Pana(i) zdaniem, najlepszy?							Liczba osób
		Jerzy Buzek	Leszek Miller	Marek Belka	Kazimierz Marcinkiewicz	Jarosław Kaczyński	Donald Tusk	Trudno powiedzieć, nie wiem, nie pamiętam	
		%	%	%	%	%	%	%	
Ogółem		7	3	2	18	4	16	19	1083
Płeć	Mężczyźni	9	3	3	18	4	17	16	508
	Kobiety	5	3	1	18	5	15	22	575
Wiek	18-24 lata	5	3	2	22	3	26	26	160
	25-34	6	4	0	20	2	26	22	201
	35-44	4	6	2	20	3	12	12	184
	45-54	10	2	1	16	4	9	16	154
	55-64	6	2	2	20	6	9	16	196
	65 lat i więcej	10	1	4	12	7	11	22	188
Miejsce zamieszkania	Wieś	4	3	1	24	5	11	20	410
	Miasto do 20 tys.	8	3	3	14	2	18	20	147
	20-100 tys.	6	4	2	16	5	20	19	209
	101-500 tys.	7	4	3	20	4	17	19	171
	501 tys. i więcej mieszk.	14	3	3	7	4	18	14	146
Wykształcenie	Podstawowe	3	4	2	21	5	14	26	290
	Zasadnicze zawodowe	5	4	2	20	3	14	16	274
	Średnie	9	2	2	16	6	19	17	367
	Wyższe	13	2	2	15	3	15	15	153
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	15	1	2	12	3	12	16	79
	Średni personel, technicy	3	4		22	2	12	10	31
	Pracownicy adm.-biurowi	5	4	1	22	1	22	18	87
	Pracownicy usług	6	3	2	14	3	21	20	52
	Robotnicy wykwalifikowani	4	4	2	20	4	16	15	149
	Robotnicy niewykwalifik.	2	3		22	5	29	17	62
	Rolnicy	4	3		34	2	2	27	58
	Pracujący na własny rach.	2	4	3	15	2	18	21	33
Bierni zawodowo	Renciści	6	5	1	20	8	11	18	75
	Emeryci	11	1	4	14	6	10	18	223
	Uczniowie i studenci	9	2	3	23	2	26	22	109
	Bezrobotni	6	8		12	4	16	26	65
	Gospodynie domowe i inni	1	6	2	15	4	13	20	60
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	4	1		25	2	11	21	140
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	8	3	3	13	4	22	17	88
	sekt. prywat. poza rolnict.	6	4	2	16	3	21	15	224
	prywatnym gosp. rolnym	4	3		31	2	3	25	54
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	3	4	0	17	3	18	20	255
	501-750	3	6	3	19	6	14	20	190
	751-1000	7	2	1	25	3	16	19	195
	1001-1500	11	3	2	17	6	15	12	183
	Powyżej 1500 zł	13		5	11	2	24	11	118
Ocena własnych war. mater.	Złe	6	3	2	18	6	15	18	232
	Średnie	5	3	2	18	4	13	23	411
	Dobre	9	3	2	19	3	18	16	439
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	7	5	3	19	11	8	14	51
	Raz w tygodniu	8	1	2	20	5	14	19	542
	1-2 razy w miesiącu	5	4	0	22	3	13	19	178
	Kilka razy w roku	4	4	3	12	2	24	21	202
	W ogóle nie uczestniczy	11	6	3	14	3	17	13	108
Poglądy polityczne	Lewica	5	10	4	14	3	10	9	160
	Centrum	6	3	2	19	2	16	17	354
	Prawica	12	0	2	21	8	20	11	370
	Trudno powiedzieć	1	3	1	15	3	12	45	199